

Opracowanie mapy działań związanych z oceną funkcjonalną w zakresie narzędzi do oceny funkcjonalnej i szkoleń w projekcie Instytutu Badań Edukacyjnych

1.1. Narzędzia do oceny funkcjonalnej

W ramach projektu „Wspieranie dostępności edukacji dla dzieci i młodzieży” zaplanowano następujące działania związane z opracowaniem instrumentów do prowadzenia oceny funkcjonalnej:

Opracowanie, jako element szkolnej oceny funkcjonalnej, modelu wsparcia przejścia między poszczególnymi etapami kształcenia oraz wejścia na rynek pracy (z systemu edukacji) - do 12.2028

Działanie obejmuje:

- 1) opracowanie modelu wspierania przejścia między etapami edukacji oraz między edukacją a rynkiem pracy (w postaci ekspertyzy); model będzie uwzględniał:
 - sposób kumulowania danych o dziecku/uczniu i dostępu do nich pomiędzy instytucjami (z uwzględnieniem współpracy międzysektorowej) na poszczególnych etapach edukacji,
 - tworzenie efektywnych strategii komunikacyjnych między instytucjami na rzecz budowania środowiska sprzyjającego zaspokojeniu rozpoznanych potrzeb uczniów (np. portfolio ucznia),
 - oczekiwania pracodawców dot. zakresu informacji i wsparcia ze strony sektora oświaty i szkolnictwa wyższego przy zatrudnianiu osób z niepełnosprawnościami,
 - sposób wspierania adaptacji uczniów ze szczególnymi potrzebami (w rozumieniu art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami(Dz. U. z 2022 r. poz. 2240) w ramach edukacji uniwersyteckiej (jakie informacje oraz w jaki sposób przekazywane z poziomu szkoły ponadpodstawowej mogłyby być użyteczne w tworzeniu responsywnego środowiska dla studentów ze szczególnymi potrzebami);
- 2) przetestowanie rozwiązań zaproponowanych w modelu w ramach badania pilotażowego zrealizowanego w min. 20 jednostkach systemu oświaty;

- 3) opracowanie materiałów metodycznych dla kadr systemu oświaty: 2 poradników dla nauczycieli i specjalistów, w tym doradców zawodowych, w zakresie wspierania przejścia między etapami kształcenia oraz między edukacją a rynkiem pracy zawierające typologizację trudności adaptacyjnych w ramach przejść między etapami kształcenia oraz wejścia na rynek pracy wraz ze strategiami ich redukcji oraz 4 zestawy scenariuszy dla nauczycieli i specjalistów w zakresie wspierania procesów przejścia;
- 4) opracowanie ekspertyzy zawierającej metodykę tworzenia Funkcjonalnego Profilu Zawodowego (FPZ), który dzięki wykorzystaniu informacji pochodzących z oceny funkcjonalnej prowadzonej w systemie oświaty oraz innych sektorach (zdrowia, pracy i polityki społecznej, w tym systemu orzekania o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności), stanowi uporządkowany zbiór informacji na temat zasobów ucznia/absolwenta (wewnętrznych i zewnętrznych) w kontekście potencjalnej ścieżki kształcenia zawodowego wraz z zestawem materiałów metodycznych;
- 5) opracowanie metodyki tworzenia charakterystyki poszczególnych zawodów, wyrażonej w języku kodów i kwalifikatorów klasyfikacji ICF (Międzynarodowa Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia), co umożliwi konfrontację charakterystyki osobowej z charakterystyką zawodu, z których obie opisane są za pomocą kodów i kwalifikatorów ICF;
- 6) przygotowanie opisu wybranych 20 zawodów w oparciu o kategorie ICF oraz opracowanie 10 empirycznych FPZ uczniów ze szczególnymi potrzebami, w tym z niepełnosprawnościami i ich podporządkowanie opisom funkcjonalnym zawodów

Opracowanie 4 pakietów narzędzi diagnostycznych, w ramach szkolnej oceny funkcjonalnej - do 12.2028

Cztery pakiety będą przeznaczone dla uczniów w wieku 7 – 17 lat o ponadprzeciętnym potencjale intelektualnym (wskaźnik inteligencji ogólnej powyżej 115) i będą obejmować:

- 4 testy psychometryczne i 4 podręczniki do ich stosowania (zgodnie z typami uzdolnień);

- min. 4 skale obserwacyjne (do monitorowania procesu krystalizacji zdolności w uzdolnienia w toku edukacji);

Pakiety ukierunkowane są na identyfikację czterech typów uzdolnień: matematycznych, branżowych (bezpośrednio powiązanych z daną profesją, np. mechatronicznych, gastronomicznych), językowych oraz naukowo-badawczych i będą uwzględniać rekomendacje ekspertów, zawarte w prototypie modelu identyfikacji zdolności, uzdolnień i zainteresowań uczniów (ekspertyza).

Opracowanie zestawu narzędzi, w ramach szkolnej oceny funkcjonalnej, do wieloaspektowego pomiaru dobrostanu uczniów na 4 etapach edukacji (dot. osób w wieku 4–20 lat) – do 12.2027

Opracowanie 5 pakietów narzędzi do monitorowania rozwoju dzieci i młodzieży w ramach szkolnej oceny funkcjonalnej, w tym narzędzi diagnostycznych przeznaczonych do oceny rozwoju dzieci i młodzieży – do 12.2027

Realizacja działania obejmuje:

- 1) opracowanie wersji prototypowych pakietów; pakiety będą dotyczyć okresów: wychowania przedszkolnego, 1. etapu edukacji, 2. etapu edukacji, nauki w szkole ponadpodstawowej (kształcenie ogólne oraz kształcenie zawodowe). Główną funkcją pakietów jest wsparcie nauczycieli w prowadzeniu oceny rozwoju kompetencji przedmiotowych uczniów w odniesieniu do wymagań określonych w podstawie programowej (założonych efektów uczenia się) oraz kompetencji przekrojowych (transferowalnych). Zakres kompetencji transferowalnych uporządkowanych w typy, np.: poznawcze, emocjonalno-społeczne, zarządczo-organizacyjne, określi zespół ekspertów. Informacje zbierane za pomocą tych narzędzi pozwolą uzupełnić nauczycielom wiedzę nt. indywidualnych postępów uczniów (uzupełnienie danych pozyskiwanych poprzez standardowe testy osiągnięć, w tym sprawdziany). Wynikiem zastosowania narzędzi będą indywidualne profile kompetencyjne ucznia, odnoszące się do jego aktualnego poziomu kompetencji przedmiotowych i zasobów transferowalnych i umożliwiające formułowanie jakościowej oceny dla rozwoju ucznia (mocne strony, obszary do rozwoju, analiza postępów na podstawie konfrontacji profili w ujęciu rok do roku). Taka formuła informacji o

postępach ucznia pozwoli w większym stopniu zaspokoić potrzebę kompetencji zarówno samego ucznia, jak i jego rodzica (możliwość przełożenia oceny osiągnięć na plan działania zgodnie z motywacją: co mogę poprawić? Co mogę rozwinąć?) Narzędzia będą zgodne z ideą UD, będą dostępne w wersji elektronicznej (z możliwością wydruku); Zakłada się udział samych uczniów i uczennic oraz rodziców w procesie zbierania informacji w ramach oceny kompetencji przedmiotowych (model 270 st.);

- 2) opracowanie standardu monitorowania rozwoju kompetencji uczniów w cyklu kształcenia – eksperci na podstawie wyników testowania pakietów opracują standard monitorowania kompetencji uczniów w cyklu kształcenia jako narzędzie oceniania dla rozwoju w pracy zarówno nauczycieli przedmiotów, jak i szkolnych specjalistów (ekspertyza); ekspertyza będzie również uwzględniać wyniki pilotaży oceny funkcjonalnej prowadzonych w projektach PO WER oraz projektu UŚ, obejmie również kwestię przebiegu konsultacji szkolnych oraz oceny funkcjonalnej w przypadku sprzężeń;
- 3) opracowanie standardu diagnozy funkcjonalnej:
 - a) widzenia, a następnie opracowanie narzędzia do diagnozy funkcjonalnej widzenia dzieci w wieku 5-12 lat w formie aplikacji elektronicznej oraz testów papierowych/wykonaniowych (w tym skrócone narzędzie do badań przesiewowych). Narzędzie pozwoli wychwycić uczniów, których trudności mają podłoże wzrokowo - percepcyjne i ukierunkować ich dalszą diagnozę o charakterze specjalistycznym. Diagnozowane komponenty funkcjonowania wzrokowego będą podzielone na obszary zgodnie z koncepcjami diagnozy funkcjonalnej proponowanymi w najnowszych publikacjach naukowych: 1. WIDZENIE – recepcja. Parametry funkcjonowania wzrokowego. 2. PATRZENIE. Funkcje wzrokowe okoruchowe. 3. ROZUMIENIE - percepcja. Wyższe funkcje wzrokowe i poznawcze. Dodatkowo oceniane będą potrzeby uczniów w zakresie ADAPTACJI (Odrębny moduł aplikacji - dostosowywanie materiału tekstowego i graficznego zgodnie z preferencjami ucznia). Przewidziana jest walidacja i normalizacja narzędzia na grupie N=200 os.,
 - b) słyszenia, a następnie opracowanie narzędzia do diagnozy funkcjonalnej słyszenia dzieci w wieku 5-12 lat w formie aplikacji elektronicznej oraz testów

papierowych/wykonaniowych (w tym skrócone narzędzie do badań przesiewowych).

1.2. Wsparcie szkoleniowe i doradcze w zakresie oceny funkcjonalnej

Odbiorcy działań szkoleniowo-doradczych prowadzonych w okresie 11.2024 – 12.2028:

- nauczyciele,
- specjaliści pracujący w przedszkolach i szkołach,
- dyrektorzy placówek oświatowych,
- pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych,
- doradcy zawodowi,
- pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli,
- pracownicy kuratoriów oświaty,
- pracownicy uczelni odpowiedzialnych za kształcenie przyszłych nauczycieli.

Szkolenia o tematyce:

1. Szkolna ocena funkcjonalna – szkolenia prowadzone aktualnie przez IBE (10 edycji do marca 2025 – 10 grup po ok. 20 os. w każdej)
Szkolenie to ma charakter pilotażowy. Jego celem jest wypracowanie programu i materiałów metodycznych do dalszego upowszechniania w ramach działań ORE. Przekazanie pierwszej wersji zwalidowanych materiałów dla ORE nastąpi w styczniu 2025.
2. Wspieranie procesu przejścia pomiędzy etapami kształcenia oraz wejścia na rynek pracy
3. Metodyka monitorowania skuteczności interwencji - wdrożenie modelu oceny skuteczności podejmowanych interwencji w edukacji cz.1
4. Metodyka monitorowania skuteczności interwencji - wdrożenie modelu oceny skuteczności podejmowanych interwencji w edukacji cz. 2
5. Wsparcie ucznia zdolnego (pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych szkolni specjaliści)
6. Wsparcie ucznia zdolnego (nauczyciele, szkolni specjaliści, dyrektorzy szkół)

7. Narzędzia diagnostyczne w ocenie funkcjonalnej – KAPP
8. Narzędzia diagnostyczne w ocenie funkcjonalnej – OKC
9. Narzędzia diagnostyczne w ocenie funkcjonalnej - narzędzia do przesiewowej diagnozy ryzyka trudności w uczeniu się (psychologowie, pedagodzy, logopedzi)
10. Narzędzia diagnostyczne do monitorowania rozwoju dzieci w ramach szkolnej oceny funkcjonalnej (nauczyciele, nauczyciele specjaliści)
11. Narzędzia diagnostyczne do monitorowania rozwoju dzieci w ramach szkolnej oceny funkcjonalnej (pracownicy placówek doskonalenia nauczycieli)

łączna liczba uczestników: 14 tys. osób

1.3. Rekomendacje do zmian systemowych

- Wsparcie międzysektorowe wymaga odpowiednich uregulowań prawnych w zakresie obiegu i wymiany danych między podmiotami/sektorami. Aktualne ramy prawne nie pozwalają na działania polegające na przekazywaniu informacji o uczniach między jednostkami wspierającymi (dla celów oceny funkcjonalnej).
- Uregulowania prawne dotyczące systemu e-poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego - dostęp do bezpłatnych narzędzi diagnostycznych i materiałów metodycznych oraz jasne wytyczne dot. wykorzystania danych agregowanych w systemie do aktualizowania norm przez jednostkę wyznaczoną przez MEN (np. IBE lub ORE).
- Uregulowania prawne dotyczące zakresu kumulowania danych o uczniu w procesie oceny funkcjonalnej i zakresów dostępów dla poszczególnych funkcji w systemie (czy jakieś dane diagnostyczne o uczniu mogą być „zapomniane” – jak w RODO?; czy dyrektor szkoły ponadpodstawowej może mieć bezpośredni wgląd w profil nowego ucznia? – te kwestie wymagają zarówno dyskusji etycznej, gdyż budzą jednocześnie ogromny sprzeciw środowiska, jak i entuzjazm, jak i dyskusji o przepisach i bezpieczeństwie systemów informatycznych).

Autor opracowania

Tomasz Knopik

Doktor psychologii, specjalista w zakresie diagnozy i wspomagania rozwoju uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami. Adiunkt w Instytucie Psychologii UMCS. Autor lub współautor narzędzi diagnostycznych ukierunkowanych na identyfikację zasobów uczniów z ponadprzeciętnym potencjałem intelektualnym. Ekspert MEN ds. edukacji włączającej, kierownik naukowy projektu IBE „Wspieranie dostępności edukacji dla dzieci i młodzieży”. Ekspert horyzontalny Centrum Koordynującego w zakresie integracji zasobów oraz koordynacji działań systemowych związanych z procesem oceny funkcjonalnej w Ośrodku Rozwoju Edukacji w Warszawie.